

Nieuwe populatieschattingen Kleine Zwaan en Wilde Zwaan op basis van internationale telling in 1995

In januari 1995 werd voor het eerst een internationaal gecoördineerde zwanentelling georganiseerd door de Swan Specialist Group van Wetlands International. Doel was om de NW-Europese populatie Kleine Zwanen, alsmede de IJslandse en Europees-continentale populatie Wilde Zwanen simultaan en integraal te tellen, om daarmee nieuwe populatieschattingen van alle geelsnavelige zwanen in West-Europa te kunnen maken. Deze bijdrage beoogt een korte voorlopige rapportage te geven naar de tellers, door de Nederlandse telresultaten in een trend te vertalen en in een internationaal kader te plaatsen. Ook worden de nieuwe populatieschattingen van Kleine en Wilde Zwanen gepresenteerd, en worden deze vergeleken met voorgaande schattingen. Uitgebreidere resultaten van de internationale tellingen zullen elders officieel worden gepubliceerd.

De telling

Januari 1995 was een rustige en relatief zachte maand, waardoor groot-scheepse verplaatsingen van watervogels beperkt bleven. Gebruik werd gemaakt van de jaarlijkse internationale watervogeltelling (IWC), waarbij de nationale coördinatoren werd verzocht extra gebieden waar zwanen voorkomen te laten tellen en de waarnemers werd gevraagd deze telactiviteiten zoveel mogelijk te concentreren rond het voorkeursweekeinde van 14-15 januari. Ruim 90% van alle tellingen werd inderdaad uitgevoerd in de vier dagen rondom het telweekeinde. De dekking was in vrijwel alle landen goed tot zeer goed. Deze factoren hebben ertoe bijgedragen dat dubbeltellingen en het missen van grote aantallen uitgesloten kunnen worden. Met het oog op het meer verspreide voorkomen van de Wilde Zwaan is voor deze soort een poging ondernomen om niet-getelde gebieden bij te schatten. Dit leidde voor beide populaties tot een correctie van een kleine tien procent. Voor Nederland werden de aantallen daardoor echter niet beïnvloed.

Nederlandse resultaten

In Nederland werden 19.399 Kleine Zwanen en 1.386 Wilde Zwanen geteld. Het aantal Kleine Zwanen was een absoluut record, terwijl het aantal Wilde Zwanen vrij normaal was voor een zachte winter. De verspreiding van de beide soorten was typerend voor een natte zachte winter. Grote concentraties Kleine Zwanen waren vooral te vinden in de Eempolders ten noorden van Amersfoort

(4.115), langs de Grote Rivieren (IJssel 1.782, Rijn/Lek 440, Waal 593 en Maas 755) en in het Maasland van Noord-Brabant (2.237). De helft van alle Wilde Zwanen werd in zeer kleine groepjes verspreid aangetroffen over het noorden en midden van Nederland. De enige twee grotere concentraties bevonden zich in Zuid-Flevoland (476) en langs de IJssel (193).

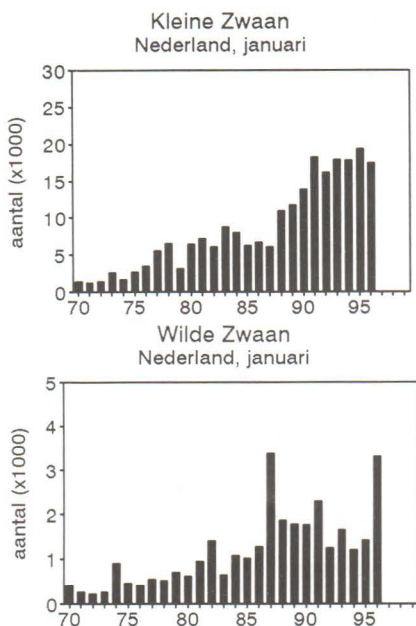
In figuur 1 is voor beide soorten de trend weergegeven van de januari-tellingen in Nederland van 1970-95. De aantallen Kleine Zwanen in ons land zijn sinds 1970 ruim vertienvoudigd (!), terwijl die van de Wilde Zwaan na een toename tot 1986 gestabiliseerd lijken te zijn. Opmerkelijk zijn wel de geringere aantallen Kleine Zwanen in de strenge winters van 1979 en 1985-87. Kleine Zwanen trekken dan deels door naar de Britse Eilanden. De meer winterharde Wilde Zwanen lijken vooral onder bepaalde weerscondities (vorst en sneeuw) vanuit het westelijk Oostzeegebied in grotere getalen naar ons land te komen (1987).

Europese totalen

In tabel 1 worden de getelde aantallen Kleine en Wilde Zwanen per land gepresenteerd, alsmede een schatting voor het populatietotaal per soort. De grootste aantallen Kleine Zwanen werden geteld in Nederland, Groot-Brittannië, Duitsland, Denemarken en Ierland, die van de continentale Wilde Zwaan in Denemarken, Duitsland,

Tabel 1. Per land getelde (tussen haakjes geschatte) aantallen Kleine en Wilde Zwanen in Europa, januari 1995. - = nog geen gegevens, (-) = exact aantal uit andere populatie klein maar onbekend. De aantallen van de IJslandse Wilde Zwanen zijn ontleend aan Cranswick *et al.* in *Wildfowl* 47: 17-30.

Land	Kleine Zwaan NW-Europese populatie	Wilde Zwaan continentaal Europese populatie	Wilde Zwaan IJslandse populatie
Nederland	19.399	1.386 (1.400)	
Engeland, Schotland en Wales	6.983	(-)	5.005 (5.016)
N-Ierland	145	(-)	2.783 (2.783)
Rep. Ierland	435	(-)	6.411 (7.072)
IJsland	0	(-)	797 (971)
Denemarken	914	20.348 (21.740)	(-)
Zweden	3	7.439 (8.440)	
Noorwegen	0	5.445 (6.710)	(-)
Finland	-	-	
Estland	31	175 (200)	
Litouwen	0	15 (15)	
Litouwen	0	92 (92)	
Polen	12	3.143 (3.700)	
Duitsland	1.118	11.654 (12.200)	(-)
België	237	7 (7)	
Frankrijk	-	10 (< 20)	
Zwitserland	-	109 (109)	
Oostenrijk	-	52 (52)	
Tsjechië	0	2 (2)	
Slowakije	0	-	
TOTAAL	29.277	49.877 (54.687)	14.996 (15.842)

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van overwinterende Kleine en Wilde Zwanen in Nederland in januari 1970-96.

Zweden, Noorwegen en Polen (in aflopende volgorde van belang). De totale geschatte aantallen bedragen voor de Kleine Zwaan bijna 30.000 vogels en voor de Wilde Zwaan (continentale populatie) 55.000 vogels. Nederland herbergde 66% van de gehele NW-Europese populatie Kleine Zwanen, en 3% van de continentale-Europese populatie Wilde Zwanen. We kunnen dus zeggen dat ons land bij uitstek van belang is als overwinteringsgebied van de Kleine Zwaan, en slechts een ondergeschikte rol vervult voor de Wilde Zwaan, in elk geval in zachte winters. Cranswick *et al.* (Wildfowl 47: 17-30) schatten de IJslandse populatie Wilde Zwanen op 16.000 vogels, waarvan meer dan 60% verbleef in Ierland en N-Ierland, ruim 30% in Schotland, Engeland en Wales, en minder dan 10% op IJsland zelf. Ofschoon inmiddels aan de hand van ringwaarnemingen bekend is dat de winterverspreiding van IJslandse en continentale Wilde Zwanen rondom de Noordzee enigszins overlapt, wordt aangenomen dat dit geen invloed heeft op de aantalschattingen van deze populaties.

Het is voor het eerst dat er gedetailleerde getallen voor alle drie de populaties 'geelsnavels' simultaan zijn verzameld. Het belang van integrale soorttellingen wordt nog eens benadrukt door het grote verschil tussen het aantal Wilde Zwanen van deze speciale telling (55.000) en het aantal dat tijdens de internationale watervogeltelling van 1994 werd gevonden (25.000). Dit verschil (meer dan het

dubbele bij de speciale soorttelling!) wordt veroorzaakt doordat veel Wilde Zwanen (maar ook Kleine Zwanen) buiten de voor de IWC geselecteerde gebieden voorkomen. Alleen integrale soorttellingen kunnen dus opheldering geven over de populatiegrootte bij zwanen.

Populatietrends

De gepresenteerde aantallen voor de Kleine Zwaan en de continentale Wilde Zwaan zijn de grootste ooit geteld. Een aantal populatieschattingen is weergegeven in figuur 2. De beide populaties vertonen ruwweg een verdubbeling in aantallen sinds het midden van de jaren tachtig en een verdrie- tot viervoudiging sinds het begin van de jaren zeventig (ofschoon de oudere aantallen met enige voorzichtigheid moeten worden gehanteerd wegens een mogelijk geringere dekking). De relatieve toename van de Kleine Zwaan in Nederland is nog veel sterker (zie boven), terwijl de Wilde Zwaan in Nederland de laatste tien jaar de populatietrend niet heeft gevolgd. De IJslandse populatie Wilde Zwanen is meer dan verdubbeld sinds 1980.

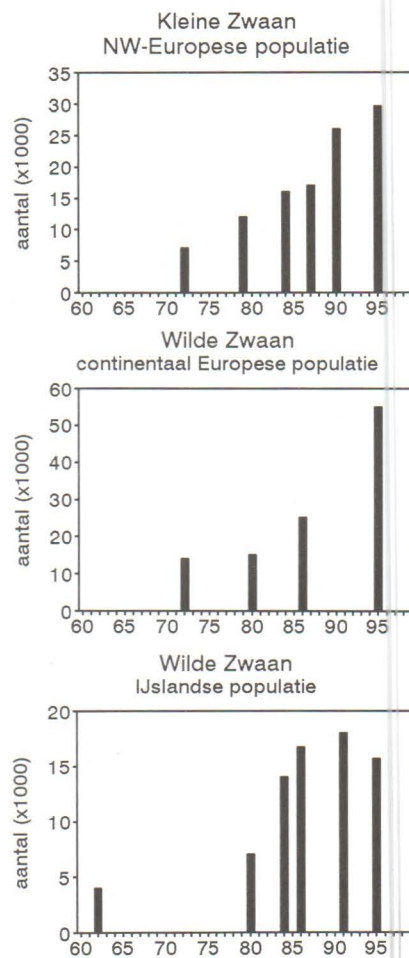
De toename van de Kleine Zwaan is vooral het gevolg geweest van drie exceptioneel goede broedseizoenen (1988-90), maar het broedsucces in de jaren daarna is dusdanig laag geweest dat gevreesd moet worden dat de aantallen weer wat zullen gaan afnemen. De toename van de continentale populatie Wilde Zwanen wordt vooral geweten aan verminderde jachtdruk en expansie van het

Kleine Zwanen (Jos Zwarts)

broedgebied. Alleen de IJslandse populatie nam sinds 1991 met ruim 10% af, als gevolg van een verminderd broedsucces.

Er is reden tot gematigd optimisme: het lijkt erop dat de drie zwanenpopulaties langzamerhand uit de

Figuur 2. Aantalschattingen van Europese populaties Kleine en Wilde Zwanen in 1960-95.

kwetsbare positie kruipen waarin ze zich de afgelopen 25 jaar hebben bevonden. De verdere aantalsontwikkeling hangt vooral af van de jongenproductie. Echter, het merendeel van de Kleine en Wilde Zwanen is nog steeds afhankelijk van een gering aantal gebieden en kwetsbare aquatische habitats, vooral tijdens de trek, en veel van deze gebieden zijn tot nu toe onbeschermde. De internationale reeks speciale zwanentellingen met een frequentie van éénmaal in de vijf jaar (de eerstvolgende dus in het jaar 2000) zal hopelijk een uitdaging vormen om naast ganzen nu ook de aantallen zwanen in internationaal verband zorgvuldig te monitoren en een basis te leggen voor een beter begrip van de populatietrends van deze prachtige vogels.

Jan H. Beekman¹ en Bjarke Laubek²

¹ Zoölogisch Laboratorium, Rijksuniversiteit Groningen / NIOO-Centrum voor Limnologie, p/a Rijksstraatweg 6, 3631 AC NIEUWERSLUIS

² Department of Zoology, Århus University / NERI-Coastal Zone Ecology c/o Kalø, Grenåvej 12, DK-8410 RØNDE, Denemarken